

Entrevista Jean Echenoz Novel·lista

“Tots correm per continuar vius”

Valèria Gaillard

Correr (Anagrama) és el segon llibre d'una sèrie de tres biografies *sui generis* que l'escriptor francès Jean Echenoz (Orange, 1947) dedica a diferents personalitats històriques. Va començar amb *Ravel* (Anagrama, 2007) i té previst continuar amb el científic croat Nicolas Tesla, que aviat sortirà a França. En català, Proa va publicar el 2001 *Me'n vaig*, la novel·la amb què va guanyar el premi Goncourt. Echenoz al·lega que es va interessar pel corredor txec Emil Zátopek perquè volia una llegenda esportiva, tot i que en un principi no sabia gaire coses d'ell. Tanmateix va trobar que era un personatge curiós, lligat a una època difícil, i sobre el qual pràcticament no s'havia escrit res. Tot plegat, li donava joc literari.

Zátopek va començar a córrer sense tenir cap mena de vocació. D'altra banda, no volia deixar-se endur pel destí gris que l'esperava treballant en una fàbrica de sabates. ¿Es pot dir que fugir va ser la seva manera de viure?

És cert que venia d'una família extremadament pobre i que l'esperava un destí de proletari. Al mateix temps tenia projectes per sortir-se'n i va estudiar química per progressar. Res no li interessava de la pràctica esportiva i només quan el van obligar a participar en una cursa va descobrir que estava dotat per córrer. Aleshores se'n va adonar que córrer podia ser un mitjà per fugir del seu destí. En definitiva, corria perquè no podia fer altra cosa. D'altra banda,

m'intrigava aquest personatge perquè a priori no li agradava l'esport, com a mi, que mai m'ha interessat especialment.

Es va guanyar el sobrenom de la Locomotora. Era una màquina, però, que no anava com les altres, que gesticulava, feia ganyotes... Com explica això?

Era una màquina desajustada que anava millor que una de normal. Diuen que era com un motor extraordinari, però al qual li faltava la carrosseria, perquè tot el que feia s'oposava a la pràctica clàssica de la cursa. Era un home ben plantat, però quan corria no era gens agradable veure'l. Patia i el seu cos estava totalment dislocat: és una

portista, encara que escriure també és molt cansat. És cert que quan treballa en un llibre ho faig de manera regular cada matí i en un horari constant, talment un entrenament. També és cert que d'alguna manera tots correm per continuar vius.

Quina part de vostè hi ha, doncs, en Zátopek?

Pots ser l'obstinació, perquè sóc un escriptor que no creu gens en la inspiració, sinó en el treball. També m'agrada afrontar les dificultats perquè és en aquests moments que cal lluitar més. Amb el llibre dedicat a Ravel ja em van dir que era una mena de falsa autobiografia... És cert que no he escollit aquests personatges per atzar i

na-, i tampoc calia deixar-me endur per la fabulació, perquè no volia agafar massa independència respecte el personatge real. Volia mantenir-me fidel a ell i a mi mateix com a autor.

Zátopek va revolucionar els mètodes d'entrenament. ¿Vostè, que experimenta amb aquest format híbrid entre ficció i realitat, s'ha proposat revolucionar el gènere biogràfic?

No crec que revolucioni gran cosa, i més tenint en compte que segueixo com a model Marcel Schwob amb *Vides imaginàries*, i Georges Jean-Aubry amb el seu treball sobre Conrad. Són dues maneres d'afrontar el relat de vida d'una manera molt lliure. No és cap treball biogràfic. Es pot dir que són biografies escrites sota llibertat vigilada.

Zátopek viu immers en un context històric turbulent. El règim comunista l'utilitza com a eina de propaganda. Al final, però, es posiciona contra els soviètics. Com definiria la seva evolució ideològica?

Sempre va estar manipulat i quan vaig acabar el llibre vaig descobrir uns documents que encara eren més inquietants sobre la seva manipulació. El van utilitzar com a emblema i model. Era la prova que el comunisme era el millor règim i produïa atletes extraordinaris. Al mateix temps era completament un hostatge: no podia viatjar al·l'estranger i el vigilaven tothora. En el moment de la invasió soviètica, l'agost del 68, ell segueix el moviment de la població i es veu obligat a intervenir perquè tothom ho esperava d'ell. El seu discurs devia ser

“Són biografies escrites sota llibertat vigilada”

paradoxa absoluta.

Vostè també compara els seus llibres amb màquines. Creu que són com Zátopek, veloces i imperfectes?

Les meves novel·les són una mena de construccions mecàniques, de màquines amb peces que no sabem gaire per a què serveixen, però que en realitat tenen el seu paper en el conjunt. Ara bé, no sé si marxen tan bé com Zátopek!

¿I vostè es veu d'alguna manera com un corredor?

(Riu) No. No puc comparar la meua activitat amb la d'un es-

podria identificar-me amb ells inconscientment, però la idea no era fer autoretrats disfressats.

De qualsevol forma, no són biopics acadèmics. Què li interessa d'aquesta fórmula que barreja ficció i realitat?

M'interessava tractar personatges reals com si fossin de ficció i trobar una mena d'equilibri amb la fidelitat a una vida real, al mateix temps que prendre'm un certa llibertat per tractar-los com a personatges de ficció. Hi ha una mena de línia a respectar entre dos precipicis: no calia massa jugar al biògraf –no sóc historiador i no és la meua fei-

força maldestre, però pren la paraula i a partir d'aquí cau en desgràcia. Esdevé l'enemic del règim i acaba fent d'escombriaire. Tinc la impressió que tant quan era manipulats com quan va fer aquest gest de resistència ho va fer sense gaire consciència. Políticament era molt ingenu, com jo mateix em sento.

Un dels aspectes que més sorprenen és que li agradava el dolor.

Quan veus filmacions seves o fotografies tens la impressió que està patint i el seu entrenament era molt dur. No era masoquisme sinó que tenia una relació particular amb el dolor. Jo em demano fins a quin punt aquesta màscara que mostrava no va acabar sent una posada en escena personal. Crec que va ser durant les proves de marató a Hèlsinki que sembla no patir, però

¿Però no passa del revés amb els escriptors: com més experiència, millors obres?

Quan escrius cada vegada és més difícil perquè no pots fer sempre el mateix, així que el camp de possibilitats literàries es va fent més estret cada vegada i has d'inventar-te coses noves, la qual cosa no és gens fàcil.

En tot cas aquest llibre representa en si mateix una cursa de 5.000 metres pel seu ritme trepidant, un estil inèdit en la seva narrativa.

Sí, però no n'era gaire conscient quan l'escrivia. Quan explicava la vida de Zátópek veia que narrar una cursa implica una certa forma un ritme a base de frases curtes que s'enllacen. Quan ja estava escrit em vaig adonar que era molt diferent dels llibres precedents pel que fa el ritme. Era com si ell

“Córrer era l'única manera de fugir quedant-se al país”

quan entra a l'estadi on l'espera tothom, aleshores es fabrica la màscara perquè el públic el reconegui. El que el principi era un patiment autèntic, crec que després es va convertir en una actuació, talment un actor.

Què en pensa, de la contradicció entre algú aparentment humil (sempre somriu, mai es vanagloria dels seus èxits, aprèn idiomes per parlar amb la premsa) i els seus rampells d'orgull (per exemple, no suporta veure al seu davant les espalles dels altres corredors)?

Era una barreja de modèstia i orgull demencial. Recordo una cursa en què un contrincant li va fer una mala jugada. Es va empenyar i li va sortir tot l'orgull de dins, un sentiment que li va donar energia per derrotar tothom. També és cert que la humilitat es barrejava amb una gran consciència de la seva força.

Com va viure el seu declivi?

Amb una gran lucidesa. No podia ser un atleta potent tota la vida. Això ho sabia i em preguntava si en el fons no ho desitjava. Això els passa a tots els atletes que s'adonen que un dia hauran de deixar el lloc. Els escriptors haurien de fer el mateix.

hagués estat darrere per marcar-me el tempo. Així que puc dir que és com si l'haguéssim escrit tots dos.

¿Hi ha algun aspecte de la seva vida que no ha tractat a l'obra?

Quan vaig començar a escriure tenia un gran volum d'informació. Vaig llegir tota la premsa esportiva del 1946 al 57 en microfilms, i havia après moltes notes. Tenia com sis vegades més volum d'informació que el que apareix en el llibre. Després m'hi vaig submergir per esculpir aquell material i fer-ne un recorregut. Però no hi ha cap aspecte del personatge que hagi silenciats.

És un personatge que no seria possible avui dia...

Ara els diners han tergiversat tot l'esport. Als anys 50 els atletes no duien xandalls amb els colors de Nike o Gatorade, i Zátópek portava just el xandall vermell i atrotinat de Txecoslovàquia. A més, eren esportistes que s'hi dedicaven perquè era l'única manera de fugir al mateix temps que es quedaven al seu país perquè no tenien llibertat. Es pot dir que córrer era una mena d'alliberament, però això potser tan sols és una imatge novel·lesca. *